

ПОНЯТТЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

THE CONCEPT OF MONETARY-CREDIT POLICY

Михальський Ю.А.,

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
голова Всеукраїнської професійної спілки правників*

У статті розглядається поняття грошово-кредитної політики. Пропонується авторське визначення поняття. Аналізують економічний і правовий аспекти грошово-кредитної політики. Розглядаються стратегічні цілі такої політики.

Ключові слова: грошовий обіг, контроль, грошово-кредитна політика, монетарна політика.

В статье рассматривается понятие денежно-кредитной политики. Предлагается авторское определение понятия. Анализируются экономический и правовой аспекты денежно-кредитной политики. Рассматриваются стратегические цели такой политики.

Ключевые слова: денежное обращение, контроль, денежно-кредитная политика, монетарная политика.

The article deals with the concept of monetary-credit policy. The author's definition of this concept is proposed. Analyze the economic and legal aspects of monetary policy. The strategic goals of such policy are considered.

Key words: monetary circulation, control, monetary and credit policy, monetary policy.

Постановка проблеми. Державна політика щодо різних сфер суспільного життя завжди лежала в основі державної діяльності. В умовах розбудови незалежної демократичної України змістовні та структурно-функціональні характеристики державної політики визначаються стратегією соціального вибору, масштабами суспільних перетворень. Оскільки будь-яка політика формується під вирішальним впливом основних потреб та інтересів суспільства, що в соціальному вимірі мають складну структуру, то й специфіка державної політики загалом відображає багатоаспектність їх існування й розвитку [1, с. 11].

Стан опрацювання. Питання грошей, грошового обігу здавна привертають увагу вчених, є чимало праць таких науковців, як: Є.О. Алісов, О.М. Ашмаріна, В.П. Василець, Ф.Т. Діланян, А.Т. Ковальчук, О.А. Лукашов, В.В. Посполітак, О.О. Ситник, Є.Є. Фролова та інших. Проте дотепер розробляються й інші питання, пов'язані, зокрема, із грошово-кредитною політикою, її правовим регулюванням. Все зазначене в сукупності з іншими обставинами й обумовило обрання предмета дослідження наукової статті.

Мета статті полягає у розкритті поняття грошово-кредитної політики.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших аспектів державної політики завжди був саме її економічний складник, адже без відповідного економічного базису неможливо створити соціальну та політичну надбудову сучасного суспільства. Важливим чинником економічного розвитку є політика, що проводиться державою в монетарній сфері та безпосередньо стосується емісії грошей та їх обігу і має назву державної грошової політики.

Державна грошова політика має своє законодавче закріплення у вигляді грошово-кредитної політики, яку здійснюють уповноважені органи державної влади, насамперед, Національний банк України

(далі – НБУ). Грошово-кредитні (монетарні) важелі є одними з основних інструментів економічної політики держави, водночас сутність регулювання за допомогою грошово-кредитних інструментів полягає у впливі на грошову пропозицію та ціну кредиту [2, с. 108].

Зараз у науковій літературі існує ціла низка тлумачень поняття «грошово-кредитна політика», що розуміється як:

– сукупність форм і засобів державного впливу на пропозицію грошей із метою забезпечення рівноваги між пропозицією грошей і попитом на них [3, с. 554];

– комплекс взаємопов'язаних скоординованих на досягнення заздалегідь визначених соціально-економічних цілей, заходів щодо регулювання грошового ринку, які здійснює держава через центральний банк країни [4, с. 382; 5, с. 39; 6, с. 58; 7, с. 24];

– політика, що впливає на обсяг і структуру виробництва, загальний рівень цін, інвестицій і зайнятості, на стан зовнішньоекономічної рівноваги, змінюючи пропозицію грошей в економіці [8, с. 333];

– один з альтернативних видів політики уряду, що спрямовується на вплив на процентні ставки і валютні курси, загальніше – на умови фінансових ринків і їхні зв'язки з реальною економікою [9, с. 21];

– системна сукупність національних інтересів (пріоритетів), наукових підходів і заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання і забезпечення економічного зростання, стабільності грошової одиниці України, соціального захисту населення, стримування інфляції та вирівнювання платіжного балансу країни [10, с. 85];

– системний, організаційно оформлений регулятивний механізм зі своїми специфічними цілями, інструментами та роллю в економічній системі. Об'єктами, на які спрямовуються регулятивні заходи грошово-кредитної політики, є: пропозиція грошей; процентна ставка; валютний курс; швидкість грошового обігу; рівень інфляції [11, с. 48–49];

– частина економічної політики держави, сукупність законодавчих і нормативних актів, бюджетно-податкових та інших монетарних інструментів інститутів і заходів державної влади, які, згідно із законодавством, мають повноваження щодо формування та використання фінансових ресурсів держави і регулюють фінансово-кредитні потоки у сферах економіки відповідно до стратегічних і тактичних цілей державної економічної політики [12, с. 265];

– одне зі знарядь державного втручання в економіку з метою її регулювання та спрямування її розвитку відповідно до цілей і соціально-економічної доктрини [13, с. 31];

– продовжувана державою генеральна лінія дій, система заходів у галузі управління грошово-кредитними процесами і складова частина загальної економічної політики держави [14, с. 31].

Деякі науковці розглядають грошово-кредитну політику в широкому розумінні, вважаючи, що вона охоплює широкий спектр аспектів економічної діяльності. Цілком слушною є позиція С.М. Дячека, який зазначає, що деякі науковці є прихильниками широкого підходу, за якого до монетарної політики належить комплекс заходів держави в грошовій сфері, зокрема й ті, що здійснюються за і без участі центрального банку, а саме: регулювання економічного зростання; стримування інфляції; забезпечення стабільності грошової одиниці; забезпечення зайнятості населення; вирівнювання платіжного балансу; підвищення ліквідності та кредитоспроможності банківських інститутів; забезпечення соціального захисту населення тощо [15, с. 228]. Такий підхід, на нашу думку, може бути і деякою мірою виправданим з економічного погляду. З юридичного погляду на питання такий підхід не витримує критики, оскільки, згідно із законодавчим визначенням, грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених законодавством засобів і методів [16].

Звичайно, стабільність грошової одиниці та загальною чітка і прогнозована монетарна політика, безперечно, мають сприяти загальному економічному розвитку та макроекономічній стабільності. Однак не варто ототожнювати таку політику з низкою економічних явищ і процесів, які як підлягають, так і не підлягають правовому регулюванню, адже впливаючи на них і взаємодіючи з ними, вона все ж залишається відносно самостійною складовою частиною.

Беручи до уваги вищезазначене, вважаємо більш прийнятною позицію тих дослідників, які розглядають її саме в розрізі законодавчо визначених цілей. Зокрема, І.О. Лютий [17, с. 96] вважає грошово-кредитну політику державним регулюванням сфери грошового обігу та кредитних відносин. С.О. Мисак [18, с. 36] позиціонує її як сукупність заходів законодавчої та виконавчої влади, спрямованих на досягнення стабілізації національної грошової одиниці, підвищення ліквідності та кредитоспроможності банківських інститутів через регулювання грошо-

вого ринку. П.О. Нікіфоров [19, с. 325] визначає грошово-кредитну політику у вигляді сукупності заходів, спрямованих на забезпечення нормального функціонування грошового обігу, стійкості національної грошової одиниці, стабільності її купівельної спроможності, а також забезпечення рівноважного розвитку економіки взагалі.

Саме останнє визначення найбільше відповідає сутності грошово-кредитної політики, адже воно, з одного боку, розкриває цілі такої політики, а з другого – вказує на її безпосередній вплив на економіку, водночас позбавляючись недоліків занадто широкого трактування.

Доцільно також навести визначення та розширене трактування монетарної політики, сформульоване з погляду державного регулювання економіки, згідно з яким, грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу. Здійснення державою продуманої грошово-кредитної політики передбачає розмежування її стратегічних і тактичних цілей. Стратегічна ціль такої політики має бути підпорядкованою загальним стратегічним цілям соціально-економічної політики держави. Тактичною метою монетарної політики є забезпечення внутрішньої стабільності грошей, тобто оптимальної рівноваги між попитом і пропозицією грошей. Визначаючи тактичні й оперативні завдання грошово-кредитної політики, потрібно зважати на необхідність диференціації її залежно від конкретної макроекономічної ситуації. Тактика монетарної політики має бути гнучкою, тобто змінюватися відповідно до ситуації на ринку. Реакцією держави на економічну кон'юнктуру є альтернатива: політика «дорогих грошей» – політика «дешевих грошей» [20, с. 108].

Зазначене цілком відповідає сутності та цільовому спрямуванню грошово-кредитної політики. Проте окремими представниками, зокрема й юридичної науки, даються більш вузькі трактування такого поняття.

Так, на думку Ю.О. Крохіної, грошово-кредитна політика дозволяє державі визначати та регулювати грошову масу в обороті та пов'язані із цим оборотом економічні процеси [21, с. 667]. Професори С.В. Запольський і К.С. Бельський [22, с. 602] розглядають грошово-кредитну політику, насамперед, з погляду методів та інструментів, що нею використовуються. Подібну позицію поділяє й академік О.П. Орлюк, співвідносячи реалізацію грошово-кредитної політики із забезпеченням стабільності й купівельної спроможності національної валюти [23, с. 617]. Вважаємо, що такий підхід вказаних науковців є цілком обґрунтованим із правового погляду, адже законодавством чітко визначено основні цілі та завдання грошово-кредитної політики. Водночас її реалізація впливає на низку параметрів функціонування економіки, що не може не враховуватися під час реалізації такої політики.

Зважаючи на зазначене, постає питання про поняття грошово-кредитної політики, яке б, залишаючи його правовий зміст, відображало б одночасно і економічну сутність.

Щодо цього доречно навести кілька основних постулатів, що мають бути покладені в основу під час формулювання визначення грошово-кредитної політики. По-перше, необхідно відійти від занадто широкого трактування грошово-кредитної політики, що дозволить зосередитися на її основних характерних ознаках, а не на всіх чинниках економіки, що взаємодіють із нею чи можуть впливати на її здійснення. По-друге, варто уникати занадто вузького розуміння, яке обмежується виключно цільовим спрямуванням, але не може значною мірою розкрити сутність грошово-кредитної політики. По-третє, варто врахувати, що здійснення грошово-кредитної політики, окрім НБУ, забезпечується і цілою мережею фінансово-кредитних, передусім, банківських установ, що також зумовлює формування двох рівнів діяльності під час її здійснення. По-четверте, потрібно взяти до уваги, що грошово-кредитна політика, не зважаючи на її безпосередній зв'язок із фінансово-економічною

політикою держави, загалом має відносно самостійний характер, до того ж фактично в рівних частинах належить до сфер як економічної, так і фінансової діяльності, що, зокрема, зумовлено її безпосереднім впливом на економічні відносини, з одного боку, та на фінансово-бюджетні та інші фінансові відносини, з другого.

Висновки. Отже, можна запропонувати таке визначення грошово-кредитної політики: *грошово-кредитна політика* – це діяльність уповноважених законодавством органів державної та недержавної сфери, спрямована на реалізацію заходів у сфері грошового обігу та кредиту, що мають забезпечити досягнення передбачених показників економічного розвитку та фінансової діяльності держави шляхом забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених законодавством засобів і методів.

Запропоноване визначення, з одного боку, чітко закріпить безпосередній зв'язок і необхідність виконання показників фінансово-економічного розвитку держави, а з другого – збереже ту функціональну сутність, що містить грошово-кредитна політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кучеренко О.О. Державна політика: теоретико-методологічні засади дослідження процесу формування та здійснення : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / О.О. Кучеренко ; Українська академія державного управління при Президенті України. – К., 2000. – 20 с.
2. Державне регулювання економіки : [навч. посібник] / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
3. Базилевич В.Д. Макроекономіка / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. – К. : Знання, 2008. – 743 с.
4. Центральний банк та грошово-кредитна політика : [підручник] / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пухова та ін. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
5. Адамик Б.М. Центральний банк і грошово-кредитна політика : [підручник] / Б.М. Адамик. – 2-ге вид., допов. і переоб. – К. : Кондор, 2011. – 416 с.
6. Монетарна політика Національного банку України : сучасний стан та перспективи змін : [монографія] / за ред. В.С. Стельмаха. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України, 2009. – 404 с.
7. Ющенко В.А. Гроші : розвиток попиту та пропозиції в Україні / В.А. Ющенко, В.І. Лисицький. – К. : Скарби, 1998. – 286 с.
8. Мікроекономіка і макроекономіка : [підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти] : у 2-х ч. / С.М. Будаговська, О.І. Кілієвич, І.О. Луніна та ін. ; за заг. ред. С.М. Будаговської. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 517 с.
9. Бурда М. Макроекономіка : європейський контекст / М. Бурда, Ч. Виплош ; пер. з англ. – К. : Основи, 1998. – 682 с.
10. Плужніков І.О. Механізм узгодження бюджетної та грошово-кредитної політики держави / І.О. Плужніков // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Т. 7. – Суми : ВП «Мрія-1» ЛТД ; УАБС, 2003. – С. 84–91.
11. Коваленко В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика : [навч.-метод. посіб.] / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 138 с.
12. Юхименко П.І. Монетаризм : теорія і практика : [монографія] / П.І. Юхименко. – К. : Кондор, 2006. – 312 с.
13. Козюк В.В. Сучасні центральні банки : середовище функціонування та монетарні рішення : [монографія] / В.В. Козюк. – Тернопіль : Астон, 2011. – 299 с.
14. Рудько-Селиванов В.В. Организация деятельности центрального банка : [уч. пособие] / В.В. Рудько-Селиванов, Н.В. Кучина, М.А. Жевлаков. – М. : КНОРУС, 2011. – 200 с.
15. Дячек С.М. Грошово-кредитна політика України : сутність, загрози, оцінка / С.М. Дячек, О.О. Панасюк // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 2 (640). – С. 227–233.
16. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.
17. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки : [монографія] / І.О. Лютий. – К. : Атіка, 1999. – 240 с.
18. Мисак С.О. Фінансова політика / С.О. Мисак. – К. : Ін-т аграр. економіки, 2002. – 139 с.
19. Нікіфоров П.О. Теорія та метрологія регулювання грошового обігу / П.О. Нікіфоров. – Чернівці : Вид-во «Рута», 2002. – 240 с.
20. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
21. Крохина Ю.А. Финансовое право России : [учебник] / Ю.А. Крохина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2008. – 720 с.
22. Финансовое право : [учебник] / отв. ред. и авт. предисл. С.В. Запольский. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Юридическая фирма «Контракт» ; Волтерс Клувер, 2011. – 792 с.
23. Орлюк О.П. Финансовое право. Академичний курс : [підручник] / О.П. Орлюк. – К. : Юрінком-Інтер, 2010. – 808 с.